

Kopīgie ICOMOS – TICCIH industriālā mantojuma ievērojamo vietu, konstrukciju, teritoriju un ainavu saglabāšanas principi

„Dublinas principi”

Pieņemti ICOMOS 17. Ģenerālajā Asamblejā 2011. gada 28. novembrī

Preambula

Visā pasaulē ievērojamo vietu, konstrukciju, kompleksu, pilsētu un apdzīvoto vietu, teritoriju, ainavu un maršrutu lielā dažādība liecina par cilvēku industriālās ieguves un ražošanas aktivitātēm. Daudzviet šis mantojums joprojām tiek izmantots un industrializācija joprojām ir aktīvs process ar vēstures nepārtrauktības sajūtu, kamēr citur tas sniedz arheoloģiskās liecības par pagātnes darbībām un tehnoloģijām. Bez materiālā mantojuma, kas asociējas ar industriālām tehnoloģijām un procesiem, inženierzinātnēm, arhitektūru un pilsētplānošanu, tas iekļauj sevī arī virkni nemateriālās dimensijas, kas izpaužas iemaņās, atmiņās, kā arī strādnieku un viņu kopienu sociālajā dzīvē.

Pēdējo divu gadsimtu industrializācijas globālais process veido ievērojamu posmu cilvēces vēsturē, padarot tā mantojumu par īpaši nozīmīgu un izšķirošu mūsdienu pasaulē. Industrializācijas vēstneši un pirmssākumi ir pamanāmi daudzviet pasaulē joprojām aktīvajās, kā arī arheoloģiskajās vietās, kuru vēsture iesniedzas senā pagātnē un mūsu uzmanība ir pievērsta jebkurai šī procesa izpausmei un mantojumam. Tomēr mūsu mērķiem šo kopīgo principu primārās intereses sakrīt ar Jauno laiku Industriālās revolūcijas kopīgajām nostājām, kas iezīmējas ar paplašināto un intensīvāko ražošanu, transportu un jaudu ģenerējošiem vai apvienotajiem procesiem un tehnoloģijām, tirdzniecību un komerciālām attiecībām, kā arī jaunajiem sociāliem un kulturāliem modeļiem.

Industriālais mantojums ir ļoti neaizsargāts un bieži apdraudēts un pat zaudēts, jo trūkst izpratnes, dokumentācijas, atzīšanas vai aizsardzības, kā arī mainīgo ekonomikas tendenču, negatīvas uztveres, vides jautājumu vai to milzīgo izmēru un sarežģītības dēļ. Tomēr, paplašinot esošo struktūru dzīves ciklu un tajos ietilpstošo enerģiju, uzbūvētā industriālā mantojuma konservācija var palīdzēt sasniegt mērķus vietējā, nacionālajā un starptautiskajā līmenī. Tas skar attīstības sociālos, kā arī fiziskos un vides aspektus, kas jāņem vērā.

Pēdējo desmit gadu laikā pieaugusi pētniecības, starptautiskā un starpnozaru sadarbība, kā arī sabiedriskās iniciatīvas ir veicinājušas industriālā mantojuma labāku izpratni un ir paplašinājusies sadarbība starp īpašniekiem, ieinteresētām personām un profesionāļiem. Šo progresu ir veicinājusi ICOMOS – Starptautiskās pieminekļu un ievērojamo vietu padomes – izstrādātās starptautiskās norādes un vadlīnijas, kā arī starptautiskās rekomendācijas un instrumenti, piemēram, 1972. gadā UNESCO pieņemtā Pasaules Mantojuma Konvencija. 2003. gadā Starptautiskā industriālā mantojuma saglabāšanas komiteja (TICCIH) pieņēma Nižņijtagilas Hartu par industriālo mantojumu, pirmo šādas atzīšanas starptautisko norādījumu tekstu, lai īstenotu aizsardzību un saglabāšanu šajā jomā.

Atzīstot industriālā mantojuma īpašo raksturu, to ietekmējošās problēmas un draudus, mijiedarbojoties ar mūsdienu ekonomiskiem, juridiskiem, kultūras un vides kontekstiem, ICOMOS un TICCIH vēlas paplašināt sadarbību, pieņemot un popularizējot šo Principu izplatīšanu un izmantošanu, lai palīdzētu dokumentēt, aizsargāt, saglabāt un novērtēt industriālo mantojumu kā visas sabiedrības mantojuma daļu pasaulē.

- 1 Definīcija: Industriālais mantojums sastāv no ievērojamajām vietām, struktūrām, kompleksiem, teritorijām un ainavām, kā arī no attiecīgās tehnikas, objektiem vai dokumentiem, kas sniedz liecības par zudušiem vai esošiem ražošanas, izejvielu ieguves un pārstrādes procesiem, kā arī saistītā enerģētikas un transporta infrastruktūras. Industriālais mantojums atspoguļo kultūras un dabas vides dziļo saikni, tā kā industriālie procesi – senie vai modernie – ir atkarīgi no izejvielu dabiskiem avotiem, enerģijas un transportēšanas tīkliem, lai ražotu un izplatītu preces plašākajos tirgos. Tas ietver abas materiālās vērtības – nekustamo un kustamo - un nemateriālas dimensijas tādas kā tehniskās zināšanas, darba un darba ņēmēju organizācija, kā arī sarežģīts sociālais un kultūras mantojums, kas veidoja kopienu dzīvi un cēla lielas organizatoriskas pārmaiņas sabiedrībā un līdz ar to visā pasaulē kopumā.
- 2 Industriālā mantojuma objekti ir ļoti dažādi, atkarībā no to mērķa, dizaina un evolūcijas laika gaitā. Daudzi pārstāv procesus un tehnoloģijas, kā arī reģionālos un vēsturiskos apstākļus, kamēr citi apliecina globālās ietekmes izcilos sasniegumus. Citi ir kompleksi un dažādu vietu operācijas vai sistēmas, kuru daudzie komponenti ir savstarpēji saistīti, ar dažādām tehnoloģijām un bieži vien vēsturiskajiem periodiem. Industriālā mantojuma nozīme un vērtība ir neatņemama daļa no tā struktūrām un objektiem, to materiālās substances, komponentiem, iekārtām un iestatījumiem, kas ir izteikti industriālā ainavā, rakstītajā dokumentācijā, kā arī nemateriālajos ierakstos, ko satur atmiņas, māksla un tradīcijas.

I – Dokumentēt un izprast industriālā mantojuma konstrukcijas, objektus, teritorijas un ainavas, kā arī to vērtības

- 3 Industriālo struktūru, vietu, ainavu un saistītās tehnikas, iekārtu, dokumentācijas vai nemateriālo aspektu izpēte un dokumentēšana ir nepieciešama, lai tos identificētu,

konservētu un noteiktu to mantojuma svarīgumu un vērtību. Cilvēku iemaņas un zināšanas, kas bija iesaistītas senajos industriālajos procesos, ir ārkārtīgi svarīgs resurss konservācijā un tās ir jāņem vērā mantojuma izvērtēšanas procesā.

- 4 Pētot un dokumentējot industriālā mantojuma objektus un struktūras, ir jāvērsas pie to vēsturiskām, tehnoloģiskām un sociāli ekonomiskām dimensijām, lai nodrošinātu integrētu bāzi saglabāšanai un apsaimniekošanai. Tas prasa starpdisciplināru pieeju, kura balstās uz starpdisciplināru izpēti un izglītības programmām, lai noteiktu industriālā mantojuma objektu vai struktūru svarīgumu. Jāizmanto zināšanu avotu un informācijas dažādība, ieskaitot objektu inventarizāciju un aprakstus, vēsturiskās un arheoloģiskās izpētes, materiālu un ainavu analīzes, mutvārdu vēsturi un/vai publisko, uzņēmumu vai privāto arhīvu pētījumi. Jāveicina dokumentālo ierakstu, uzņēmumu arhīvu, būvniecības plānu un ražošanas produkcijas paraugu izpēte un saglabāšana. Dokumentu uzskaitē un novērtēšana ir jāveic atbilstošam speciālistam jomā, uz kuru tie attiecas, lai noteiktu to mantojuma nozīmi. Šī uzdevuma neatņemama daļa ir sabiedrības un citu ieinteresēto personu līdzdalība.
- 5 Caur teritorijas vai valsts industriālās un sociāli ekonomiskās vēstures zināšanām vai to saikni ar pārējām pasaules malām ir nepieciešams izprast industriālā objekta vai struktūras nozīmi. Vienas nozares konteksts, tipoloģiskie vai reģionālie pētījumi ar salīdzinošu komponenti un vērsti uz galvenajiem rūpniecības sektoriem vai tehnoloģijām ir ļoti noderīgi, atzīstot mantojuma vērtības, kas raksturīgas konkrētām konstrukcijām, vietām, teritorijām vai ainavām. Tiem ir jābūt pieejamiem sabiedrībai, zinātniekiem un pārvaldītājiem, jābūt iespējai tos pētīt.

II – Nodrošināt efektīvu aizsardzību un saglabāšanu industriālā mantojuma konstrukcijām, objektiem, teritorijām un ainavām

- 6 Ir jāpieņem un pienācīgi jāīsteno atbilstoša politika, juridiskie un administratīvie pasākumi, lai aizsargātu un nodrošinātu industriālā mantojuma objektu un konstrukciju, ieskaitot iekārtu un dokumentācijas, saglabāšanu. Šiem pasākumiem ir jābūt vērstiem uz ciešo sadarbību starp industriālo mantojumu, industriālo ražošanu un ekonomiku, jo īpaši uz uzņēmumu un investīciju, tirdzniecības vai intelektuālo īpašumu noteikumiem, tādiem kā patenti un standarti, ko piemēro aktīvās rūpniecības darbībās.
- 7 Ir jābūt izveidotām integrētām uzskaitēm un sarakstiem konstrukcijām, vietām, teritorijām, ainavām, to nosakošiem un saistītiem objektiem, dokumentiem, rasējumiem un arhīviem vai nemateriālajam mantojumam un tas ir jāizmanto kā daļa no pārvaldīšanas un saglabāšanas politikas un efektīvām aizsardzības darbībām. Tām ir jāsaņem juridiska atzīšana, atbilstoša saglabāšana un pārvaldīšana, lai nodrošinātu, ka tiek saglabāta to nozīme, integritāte un autentiskums.. Gadījumā, ja industriālais mantojums ir atklāts nejauši, ir jānodrošina pagaidu aizsardzība uz to laiku, kas ir nepieciešams mantojuma pienācīgai dokumentēšanai un pētīšanai.

- 8 Aktīvās ražošanas konstrukcijas vai mantojuma nozīmes vietas gadījumā, ir jāatzīst, ka to nepārtraukta izmantošana un darbība var būt daļa no šī mantojuma nozīmes un nodrošina atbilstošus apstākļus to fiziskai un ekonomiskai ilgtspējībai, kā dzīvs ražošanas iekārtu kopums. Ir jāievēro to specifiskie tehniskie parametri un īpašības, piemērojot mūsdienu noteikumus, tādus kā būvnormatīvi, vides aizsardzības prasības vai risku mazināšanas stratēģijas, lai risinātu dabas vai cilvēka radītus apdraudējumus.
- 9 Aizsardzības pasākumi ir jāpiemēro ēkām un to saturam, jo pilnīgums un funkcionāla integritāte ir ļoti svarīga industriālā mantojuma konstrukciju un vietu nozīmei. To mantojuma vērtība var būt apdraudēta vai samazināta, ja iekārtas vai citas būtiskas sastāvdaļas tiek noņemtas, vai ja mazāk svarīgie elementi, kas veido daļu no visas vietas, tiek iznīcināti. Ir jāizstrādā juridiskie un administratīvie regulējumi, kas ļautu valsts un pašvaldības iestādēm ātri reaģēt uz strādājošo industriālā mantojuma vietu un kompleksu slēgšanu, lai novērstu tādu svarīgu elementu kā iekārtu, industriālo objektu vai saistītās dokumentācijas zaudēšanu.

III – Saglabāt un uzturēt industriālā mantojuma konstrukcijas, vietas, teritorijas un ainavas

- 10 Lietderīga sākotnēja vai alternatīva un pielāgojama lietošana ir biežākais un visilgtspējīgākais veids, kā nodrošināt industriālā mantojuma vietas vai konstrukcijas saglabāšanu. Jaunām izmantošanas funkcijām ir jāievēro apgrozības un darbības materiāli, sastāvdaļas un modeļi. Speciālistu prasmēm jānodrošina, lai mantojuma nozīme tiktu ņemta vērā un respektēta šo industriālā mantojuma vietu un konstrukciju ilgtspējīgas izmantošanas pārvaldībā. Būvnormatīvi, risku mazināšanas prasības, vides aizsardzības un ražošanas noteikumi, kā arī citi standarti būtu jāīsteno pielāgotā veidā, ņemot vērā mantojuma dimensijas, kad tajās notiek fiziskās intervences.
- 11 Visur kur vien ir iespējams, fiziskām intervencēm ir jābūt atgriezeniskām, tām ir jārespektē vecuma vērtība un nozīmīgas atliekas vai liecības. Izmaiņas ir jādokumentē. Atgriešanās iepriekš zināmā stāvoklī var būt pieņemama izņēmuma gadījumos izglītības mērķiem, un jābūt pamatotām ar rūpīgu izpēti un dokumentāciju. Demontāža un pārvietošana ir pieņemama tikai ārkārtējos gadījumos, kad vietas destrukciju prasa objektīvi pierādītās pārliecinošas ekonomiskas vai sociālas vajadzības.
- 12 Industriālā mantojuma vietas vai objekta štatū samazināšanas, ekspluatācijas pārtraukšanas, un/vai pielāgošanas gadījumā, procesiem jābūt dokumentētiem, tajā skaitā, piemēram, kādas sastāvdaļas tiks iznīcinātas un kādas iekārtas tiks demontētas. To materiālajam veidolam, kā arī to funkcionalitātei un novietojumam ražošanas procesā ir jābūt izsmeltošiem dokumentētiem. Cilvēku, kas bijuši saistīti ar darba procesu, mutvārdu un/vai rakstītiem nostāstiem arī ir jābūt apkopotiem.

IV – Izrādīt un paziņot industriālo konstrukciju, vietu, teritoriju un ainavu mantojuma dimensijas un vērtības, lai paaugstinātu sabiedrības un uzņēmumu informētību, kā arī atbalstīt apmācību un pētniecību

- 13 Industriālais mantojums ir izglītības avots, kas ir jādara zināms tā vairākās dimensijās. Tas parāda vietējās, nacionālās un starptautiskās vēstures un mijiedarbības svarīgus aspektus cauri laikiem un kultūrām. Tas demonstrē radošus talantus, kas saistīti ar zinātnes un tehnoloģiju attīstību, kā arī ar sociālās un mākslas norises. Sabiedrības un uzņēmumu informētība un izpratne par industriālo mantojumu ir svarīgi līdzekļi tā veiksmīgai saglabāšanai.
- 14 Ir jābūt izveidotām programmām un iespējām apmeklēt industriālā mantojuma vietas un iepazīt to darbību, kā arī iepazīt stāstus un nemateriālo mantojumu, kas saistīts ar to vēsturi, iekārtām un ražošanas procesiem, radīts uzņēmuma vai pilsētas muzejs un izziņošie centri, izstādes, publikācijas, tīmekļa vietnes, reģionālie un pārrobežu maršruti. Šīs programmas un centri jāuztur ilgtermiņā kā līdzekļi informētības un izpratnes veicināšanai par industriālo mantojumu un tā nozīmi mūsdienu sabiedrībā. Primāri tiem jābūt izvietotiem pašās mantojuma vietās, kur notiek industrializācijas process un to ir iespējams izrādīt. Kur vien iespējams, nacionālām un starptautiskām institūcijām izpētes un saglabāšanas jomā ir jāpiešķir pilnvaras izmantot tos kā iespēju izglītēt plašāku sabiedrību un profesionālās apvienības.

Dokumenta oriģināls angļu un franču valodā:
http://www.international.icomos.org/Paris2011/GA2011_ICOMOS_TICCIH_joint_principles_EN_FR_final_20120110.pdf

No angļu valodas pārtulkoja:

Artjoms Maļiņš, Daugavpils pilsētas domes Daugavpils cietokšņa Kultūras un informācijas centra eksperts projektu jautājumos, Mg.hist., ICOMOS-Latvija biedrs, ICOMOS Starptautiskās zinātniskās fortifikāciju un kara mantojuma komitejas ICOFORT biedrs

Daugavpils cietoksnī, 2014. gada 1. oktobris